

Staten ogsaa vilde bære sin Deel. Borgerne klagede stærkt, men vi troede ikke at burde tage Hensyn til disse Klager, vi vedtog Næringsfriheden, og den skal træde i Kraft fra 1ste Januar 1862. Vi havde kun enkelte Monopoler, og det var jo overordentlig heldigt. Der var eet i Aarhus knyttet til en Mølle; der seer det ud til at vi slippe godt; thi efter en Dom af Højesteret komme vi maaskee fra det uden nogen Erstatning; der var ved Siden af Rettighederne ogsaa Forpligtelser, og som Følge deraf kunne vi undgaae at give Erstatning. Saa var der Kroholdsgaarden paa Fjans, hvor vi maatte give Erstatning for Afsløsningen, og saa er der dette Monopol her, jeg erindrer ikke, at der har været flere (Stemmer: Brede; Kobberførerne!). Det Privilegium staaer ikke som Monopol af det Slags som nærværende, ialtfald var det ikke i den Grad nødvendigt at afløse det i Næringsfrihedens Navn; det havde en anden Charakter. Jeg spørger: Skulle vi nu vige tilbage fra den Omkostning, hvorom her er Spørgsmaal, og lade dette Monopol staae i en Række Aar, for at vi kunne prutte med Manden og komme noget billigere fra det? Det er det, som i mine Tanker ikke vilde være ganske rigtigt. Jeg synes det er naturligt, at disse ganske enkelte Monopoler, der staae tilbage i Landet, affattes samtidig med, at Næringsfriheden indtræder, og det er Grunden, hvorfor jeg stemmer for de 14000 Rd. Vil Forsamlingen ikke vedtage det, skal jeg for den Mulighed, der altid staaer tilbage, at man dog kan faae Monopolet afløst for en ringere Sum, stemme for Fleertallets Forslag, men jeg maa erklære, at jeg troer, at der, efter hvad jeg kjender til Sagen, er overmaade ringe Haab om, at det virkelig vil lykkes at faae Monopolet afløst for den Priis. Jeg synes, som sagt, at vi skulle feire 1ste Januar 1862 med at faae alle disse Monopoler afløste.

Klein: Den ærede Rigsdagsmand fra Thyen (H. M. Peterfen) hittede, at det var ganske ligegyldigt, hvad jeg havde anført om den Priis, hvori Eiendommen staaer den Paagjældende; det maatte være hans Sag, om han havde kjøbt den for dyrt osv. Dette kunde jo i en vis Henseende være fuldkommen sandt,

men jeg anførte det ogsaa kun som et Vidnesbyrd om, hvilken Værdi Eiendommen med Monopolet maa antages virkelig at have, fordi man vel i Reglen tør gaae ud fra, at de Folk, der nærmest have med et Forhold at bestille, ogsaa bedst ere istand til at bedømme dets Værdi; der maa dog være en Formodning for, at Monopolet har haft en vis Værdi, naar en Mand, som man ikke er berettiget til at stemple som usforstandig, har givet saameget derfor. — Den ærede Ordfører vedkjendte sig, at den Beregning, hvorefter han med flere ærede Medlemmer i Udvalget var kommen til det Resultat at ansætte Erstatningssummen til 10,000 Rd., kunde betegnes som et løst Skjøn. Han vedgik freidigt, at det var et løst Skjøn, men han udtalte ligesaa freidigt, at det andet Skjøn, hvorom her er Tale, det der er afgivet af særlig dertil udnævnte kyndige Mænd, ogsaa var et løst Skjøn; det er og bliver et løst Skjøn, sagde han. Et Skjøn er det, det er sandt, og ved et Skjøn er der stedsse, som jeg før tillod mig at bemærke, noget Vilkaarligt; man kan ikke gennem et Skjøn komme til at gribe Noget med mathematisk Sikkerhed og Noagtighed; men jeg maa tillade mig at gjøre den ærede Ordfører opmærksom paa, at der derfor dog gives forskjellige Arter af Skjøn. Det Skjøn, der er grundet paa omhyggelig Undersøgelse, som støttes af Beregninger osv., kan ikke ganske undgaae den almindelige Skjæbne, som ethvert Skjøn maa undergaae, nemlig at lide af en vis Vilkaarlighed, men det bliver derfor ikke et løst Skjøn, det er uberettiget derfor at stemple det som et løst Skjøn. En Taxation derimod, som paa Maa og Faa udflynger en bestemt Sum, jeg kunde gjerne sige, uden at grunde sig paa Noget som helst, det er ikke blot et Skjøn, og som saadant ogsaa lidende af Vilkaarlighed, men det er et løst Skjøn. — Den ærede Ordfører anstillede nogle Beregninger, nogle Sammenligninger mellem forskjellige Sætser i det afgivne Skjøn, som skulde tjene til at godtgjøre, at det var upaarlideligt; men jeg skal ikke følge ham ind paa den Vej, saameget mindre som det rigtig nok forekom mig, at han løb noget vild i de Sammenstillinger, han gjorde.